

*Η εξωακαδημαϊκή άσκηση του λαογραφικού έργου σήμερα.
Το παράδειγμα των Σερρών*

Τα τελευταία χρόνια μια καινούργια έννοια έχει κεντρίσει το ενδιαφέρον των λαογράφων και όλο και πιο συχνά αφιερώνονται άρθρα για αυτήν. Πρόκειται για την έννοια της «δημόσιας λαογραφίας» (Public Culture). Αν και πολλοί έχουν υποστηρίξει πως η συγκεκριμένη έννοια, επειδή προέρχεται από την Αμερική, δεν είναι δόκιμη για την έκφραση της ελληνικής πραγματικότητας, ωστόσο αυτή εξακολουθεί να χρησιμοποιείται. Άλλωστε δεν έχει βρεθεί άλλη που να μπορεί να την αντικαταστήσει με επιτυχία ως προς την περιγραφή του φαινομένου στο οποίο αυτή αναφέρεται. Το επίθετο «δημόσια» δεν παραπέμπει σε κάποιο είδος λαογραφίας που λειτουργεί στο πλαίσιο μιας δημόσιας υπηρεσίας, αλλά, χωρίς να αποκλείεται και αυτή η περίπτωση, ο όρος δημόσια λαογραφία αναφέρεται σε γενικές γραμμές στο λαογραφικό έργο που ασκείται έξω από τους χώρους του πανεπιστημίου με αποδέκτη το ευρύ κοινό. Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι η δημόσια λαογραφία σε αντιδιαστολή με την ακαδημαϊκή ταυτίζεται αποκλειστικά με την ερασιτεχνική λαογραφία. Αντίθετα, εννοείται το σύνολο του λαογραφικού έργου που ασκείται στη δημόσια σφαίρα (δημόσιες ή δημοτικές υπηρεσίες, επίσημες και άτυπες συλλογικότητες, πολιτιστικοί φορείς, επιχειρήσεις, αλλά και απλοί ιδιώτες) τόσο από ερασιτέχνες λαογράφους, όσο και από ειδικούς επιστήμονες. Επομένως η έννοια του «δημόσιου» αναφέρεται τόσο στο κοινωνικό πλαίσιο σχεδιασμού, παραγωγής και παρουσίασης του λαογραφικού έργου, όσο και στον κοινωνικό προσανατολισμό του. Οι μορφές δε με τις οποίες εκδηλώνεται η δημόσια λαογραφία ποικίλλουν. Μπορεί να είναι εκδόσεις λαογραφικών βιβλίων, εκθέσεις λαϊκού πολιτισμού, ομιλίες λαογραφικού περιεχομένου, αναπαραστάσεις εθίμων, σύγχρονες εκδηλώσεις που αναφέρονται στον παραδοσιακό πολιτισμό του παρελθόντος κ.ά. Αντίστοιχη έννοια χρησιμοποιείται και για τις άλλες επιστήμες, όπως π.χ. Δημόσια Ιστορία.

Το φαινόμενο μπορεί να το συναντήσει κανείς και στην Ελλάδα, οπωσδήποτε με ιδιαιτερότητες, καθώς δεν ταυτίζεται απολύτως με αυτό που υπάρχει σε άλλες χώρες. Στην περιοχή των Σερρών βρίσκουμε πολλές και ποικίλες μορφές δημόσιας λαογραφίας. Εδώ θα επιμείνουμε στον τομέα των εκδόσεων σχετικών βιβλίων.

Σε μια ιστορική προοπτική πρόδρομες μορφές «δημόσιας» λαογραφίας στην περιοχή των Σερρών είναι οι εργασίες του Αστέριου Γούσιου για την περιοχή του Παγγαίου¹ (δεν είχε ωστόσο ακόμη ιδρυθεί η επιστήμη της λαογραφίας), αλλά και το Λεύκωμα του Σουμπάσκιου του ιερομόναχου Γαβριήλ Κουντιάδη². Ακόμη στην ίδια κατηγορία θα μπορούσαμε να εντάξουμε και όλες εκείνες τις κατοπινές τοπικές μελέτες που έχουν εκδοθεί από ιδιώτες, συλλόγους ή δημόσιους φορείς και αναφέρονται στην «ιστορία και λαογραφία» διαφόρων τόπων και χωριών της περιοχής³. Βέβαια έχουν διατυπωθεί διάφορες απόψεις σχετικά με την σημασία αυτών των μελετών, τόσο ως προς την επιστημονική όσο και ως προς την κοινωνική τους πλευρά. Απόψεις, δηλαδή, που ορισμένες από αυτές, λαμβάνοντας ως δεδομένο ότι τα περισσότερα βιβλία αυτού του είδους είναι γραμμένα από μη ειδικούς, μένουν στο σχολιασμό του ερασιτεχνισμού και της αμφίβολης επιστημονικής σημασίας των συγκεκριμένων μελετών. Όμως ως αντίλογο στα παραπάνω και πέρα από τις θετικές πλευρές που μπορεί να υποστηρίξει κάποιος ότι έχει ο ερασιτεχνισμός, αξίζει να αναφέρουμε τη βιωματική πλευρά του περιεχομένου των βιβλίων αυτών, κάτι που λείπει από πολλές ακαδημαϊκές μελέτες. Η βιωματική γνώση είναι πολύ σημαντική αρετή για τις μελέτες αυτού του είδους και ενδεχομένως αντισταθμίζει τα όποια πιθανά μειονεκτήματα των συγκεκριμένων εκδόσεων ως προς την μεθοδολογία και τεκμηρίωση. Πρέπει εδώ να τονιστεί η κοινωνική σημασία των εκδόσεων αυτών και γενικότερα να σημειωθεί η πολιτική διάσταση του εγχειρήματος της δημόσιας λαογραφίας. Εννοώ πως τις πρωτοβουλίες αυτές θα πρέπει τις δούμε και ως ένα αίτημα για εκδημοκρατισμό του πολιτισμού. Δηλαδή ένα πολιτισμό στη διαδικασία του οποίου θα έχουν όλοι λόγο ως προς τη διαμόρφωση, παρουσίαση και αξιολόγησή του και πρώτοι από όλους οι φορείς του.

Τα τελευταία χρόνια πολύ σημαντικές λαογραφικές εκδόσεις έχουν έρθει στο φως και μας δίνουν πολύτιμες πληροφορίες για την ιστορία

1. Αστέριος Δ. Γούσιος, *Η κατά το Πάγγαιον χώρα. Λειψία 1894. Τα τραγούδια της πατρίδος μου*, Αθήνα 1901, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Καπάνι, 1999.

2. Γιώργος Βοζίκας, «Περί της τοπικής λαογραφίας. Ο ιερομόναχος Γαβριήλ Κουντιάδης και το Λεύκωμα του Σουμπάσκιου», *Σεραϊκά Σύμμεικτα*, τόμ. 3 (2016), σ. 225-252.

3. Ενδεικτικά: Νίκος Λ. Πασχαλούδης, *Η Βισαλτία του χθες. Η ζωή στο αγροτικό περιβάλλον της Νιγρίτας και των χωριών της Βισαλτίας*, Θεσσαλονίκη: Ελληνικός Ορειβατικός Σύλλογος Νιγρίτας - Σύλλογος Νιγριτινών Θεσσαλονίκης «Ο Βισάλτης» - Σύλλογος Νιγριτινών και Βισαλτινών Αττικής «Ο Βισάλτης» - Σύλλογος Τερπνιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή» - Εκκλησιαστικό Συμβούλιο Ιερού Ναού Αγίου Γεωργίου Νιγρίτας, 2013. Ευάγγελος Μανωλόπουλος - Τριάδα Βράτσου - Αλέξανδρος Ομηριάδης, *Οδηγός Λαογραφίας Δήμου Εμμανουήλ Παπά*, Σέρρες: Δήμος Εμμανουήλ Παπά, 2006.

και τον πολιτισμό των σερραϊκών κοινοτήτων. Εδώ θα αναφερθούμε σε δύο μελέτες που το κοινό γνώρισμά τους είναι ότι η έκδοσή τους στηρίχτηκε σε συλλογικότητες της περιοχής, κάτι που δείχνει τις δυνατότητες της συλλογικής δράσης και ιδιαίτερα των πολιτιστικών και λαογραφικών συλλόγων της περιφέρειας, όταν αυτές οργανώνονται σωστά.

I

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΣΕΡΡΩΝ, *Η τοπική ενδυμασία του Αγίου Πνεύματος Σερρών και της ευρύτερης περιοχής των Δαρνακοχωριών. Τέλη 19^{ου} - αρχές 20^{ου} αιώνα*, Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Κυριακίδη, 2014, ISBN: 978-618-5105-21-1.

Το βιβλίο αναφέρεται, όπως ορίζει και ο τίτλος του, στην τοπική παραδοσιακή ενδυμασία της περιοχής του Αγίου Πνεύματος (πρώην Βεζνίκο) και της ευρύτερης περιοχής των Δαρνακοχωριών, με τη μορφή που αυτή είχε στα τέλη του 19ου - αρχές του 20ού αιώνα. Πρόκειται για μια σχεδόν εξολοκλήρου συλλογική προσπάθεια, κυρίως νέων ανθρώπων, πράγμα εντυπωσιακό που γεμίζει με αισιοδοξία τον κάθε ενδιαφερόμενο για τέτοιου είδους ζητήματα.

Τη συλλογικότητα στη δράση δεν πρέπει να την εκλάβουμε μέσα στο βιβλίο ως μια αφηρημένη έννοια, αλλά ως κάτι πολύ συγκεκριμένο. Όπως φαίνεται από τις ευχαριστίες, αλλά και την αναφορά των συντελεστών στο τέλος του βιβλίου, στο όλο έργο ο καθένας από τους εμπλεκόμενους είχε και ένα συγκεκριμένο ρόλο που κυμαινόταν από τα πιο μικρά και «ασήμαντα» ως τα πιο μεγάλα (: λήψη και επεξεργασία φωτογραφιών, κατασκευή πιστών αντιγράφων, παραχώρηση σπιτιού ως σκηNIKού για τη λήψη της φωτογραφίας, παραχώρηση αυθεντικών ενδυμάτων και άλλων αντικειμένων, συμμετοχή των κατοίκων ως μοντέλων για την φωτογράφιση κ.ά.). Όλο αυτό αποπνέει μια «ηθική της κοινότητας» και μια αξιοζήλευτη αγάπη για τον τόπο καταγωγής.

Από μεθοδολογική άποψη θα λέγαμε πως το βιβλίο εκπλήσσει ευχάριστα με την σοβαρότητα και συστηματικότητα που οι δημιουργοί του επέδειξαν στην έρευνα. Και πράγματι για την παρουσίαση της ενδυμασίας πραγματοποίησαν αρχαιική έρευνα μέσα από φωτογραφίες του παρελθόντος, αλλά και μέσα από την έρευνα του διαθέσιμου ενδυματολογικού πλούτου της περιοχής στα σπίτια της κοινότητας. Αναζήτησαν αυθεντικές παραδοσιακές ενδυμασίες και όπου δεν υπήρχαν κατασκεύασαν πιστά αντίγραφα βασισμένα στο διαθέσιμο αρχαιικό υλικό.

Η πραγμάτευση του θέματος γίνεται κυρίως μέσα από φωτογραφίες. Αποφεύγονται οι τεχνικές περιγραφές των ενδυμασιών που για τους

μη ειδήμονες γίνονται κουραστικές και δίνεται σημασία στην πρακτική χρησιμότητα, την κοινωνική λειτουργία, και την αισθητική των ρούχων με έμφαση στο χρώμα. Όπως σωστά σημειώνεται στον Πρόλογο του βιβλίου από τον πρόεδρο του πολιτιστικού συλλόγου κ. Κατιάκο, «επιλέχθηκε οι φωτογραφίες να είναι έγχρωμες, όπως έγχρωμη ήταν η ζωή των προγόνων μας και όχι στις αποχρώσεις του γκριζου και του μαύρου, όπως αυτό περνάει εσφαλμένα μέσα από τις παλιές ασπρόμαυρες φωτογραφίες.»

Μετά τον Πρόλογο και λίγα πληροφορικά λόγια για τον Πολιτιστικό Σύλλογο Αγίου Πνεύματος Σερρών «Το Άγιο Πνεύμα», το βιβλίο συνεχίζει με δύο μικρά κείμενα για τα Δαρνακοχώρια και την κοινότητα Άγιο Πνεύμα που μας δίνουν ορισμένες ιστορικές πληροφορίες για την περιοχή. Το λιτό και περιεκτικό κείμενο που αναφέρεται στο κύριο θέμα του βιβλίου, την ενδυμασία του χωριού και ευρύτερα της περιοχής των Δαρνακοχωριών, είναι γραμμένο από τον κ. Στέργιο Βάκουλη. Σε αυτό εξετάζεται χωριστά η γυναικεία ενδυμασία, η ανδρική και η ενδυμασία των παιδιών. Παρουσιάζεται η κοινωνική λειτουργία της ενδυμασίας, καθώς αυτή δεν εξυπηρετούσε μόνο πρακτικές σκοπιμότητες, αλλά ήταν και ένας δείκτης της κοινωνικής θέσης και της ιδιότητας εκάστου μέλους της κοινότητας. Οι ενδυμασίες εκτίθενται κατά ομάδες σε κατηγορίες που προσπαθούν να καλύψουν όλες της πτυχές της ζωής των κατοίκων. Έτσι έχουμε φωτογραφίες που καταγράφουν την ενδυμασία όπως υφίσταται στο κύτταρο της κοινωνίας, την οικογένεια και τα μέλη της, φωτογραφίες που παρουσιάζουν τις «γιορτινές - νυφιάτικες» ενδυμασίες, τις ενδυμασίες «καθημερινές - εργασίας» και τέλος ενδυμασίες «στον κύκλο του χρόνου». Μέσα σε κάθε κατηγορία βλέπουμε την ποικιλία των ενδυμασιών που υπήρχαν στην περιοχή ανάλογα με την εκάστοτε περίσταση και τα έμφυλα, ηλικιακά ή κοινωνικά χαρακτηριστικά του μέλους της κοινότητας.

Αυτή η κοινωνική ανάγνωση της ενδυμασίας φαίνεται πως οδήγησε τους συντελεστές του βιβλίου ώστε η λήψη των φωτογραφιών με τις φορεσιές να μη γίνει σε κάποιο στούντιο, αλλά μέσα στο φυσικό τους χώρο, σε διάφορα σημεία του χωριού, ανάλογα με το θέμα τους, δείχνοντας με αυτόν τον τρόπο και τη στενή σύνδεση της ενδυμασίας με το χρόνο και τον τόπο της κοινότητας. Έτσι επιτυγχάνεται η ενδυμασία τελικά να μας μιλά για την ίδια την κοινότητα, τις γιορτές της, τα σπίτια της, τις εκκλησίες της, τους μαχαλάδες της. Όμως ο τρόπος αυτός έκθεσης του θέματος δεν μένει μόνο εκεί. Μας δείχνει την κοινωνική ιεραρχία και τις διαστρωματώσεις στο εσωτερικό της κοινότητας, τις οποίες η ίδια η κοινότητα φροντίζει να τις κάνει ορατές μέσα από την ενδυμασία. Τέλος η παρουσίαση του είδους και της ποιότητας των υλικών που

χρησιμοποιούνταν για την κατασκευή των φορεσιών, καθώς και του στολισμού τους λειτουργεί ως μια αναφορά στην ίδια την οικονομία της κοινότητας. Μέσα από τις ενδυμασίες φαίνεται ο πλούτος του χωριού της εποχής εκείνης, απόρροια της ενασχόλησης των κατοίκων του με την προσοδοφόρα καπνοκαλλιέργεια.

Με αφορμή το παρόν βιβλίο αξίζει να επισημανθεί ένα γενικότερο ζήτημα το οποίο απασχολεί όλες τις ερευνητικές προσπάθειες, συμπεριλαμβανομένων και των ακαδημαϊκών, που έχουν ως στόχο την παρουσίαση ενός παραδοσιακού πολιτισμού. Οι παρουσιάσεις του παρελθόντος πάντα έχουν μέσα τους ίχνη συγχρονικότητας, όσο και εάν οι δημιουργοί τους επιθυμούν και προσπαθούν για το αντίθετο. Αυτό το παρατηρούμε στο βιβλίο που αναφερόμαστε, αλλά το βλέπουμε και σε κάθε σχετικό βιβλίο. Είναι κάτι αναπόφευκτο. Κι αυτό συμβαίνει γιατί πάντα το παρελθόν διαβάζεται μέσα από τα μάτια και τις ανησυχίες του παρόντος. Λαμβάνοντας αυτά υπόψη, οι εκδόσεις αυτού του είδους έχουν για τη Λαογραφία ακόμη μεγαλύτερη σημασία, γιατί, εκτός από το ότι μας δίνουν πολύ σημαντικές εθνογραφικές πληροφορίες για τον αναφερόμενο παραδοσιακό πολιτισμό και τον συλλογικό φορέα του, την κοινότητα, επιπλέον μας βοηθούν να δούμε πώς η ίδια η κοινότητα βλέπει τον εαυτό της.

Τέλος αξίζει να επισημάνουμε ένα χαρακτηριστικό του βιβλίου που αποτελεί και μία από τις πολλές αρετές του. Στην πραγμάτευση του θέματος της παραδοσιακής ενδυμασίας οι συντελεστές του καταθέτουν αυτά που γνωρίζουν πολύ καλά αποφεύγοντας να επεκταθούν σε ζητήματα που απαιτούν εξειδικευμένη γνώση. Αυτός και μόνο ο λόγος θα ήταν αρκετός για να αποτελέσει η εργασία αυτή υπόδειγμα και για άλλες ανάλογες. Όμως δεν είναι μόνο αυτός ο λόγος. Ο συστηματικός και μεθοδικός τρόπος προσέγγισης του ζητήματος μας επιτρέπει να το προτείνουμε ανεπιφύλακτα για ανάγνωση σε όλους όσοι ενδιαφέρονται για ανάλογες εργασίες αναφορικά με τον σεραϊκό πολιτισμό.

II

ΚΩΣΤΑΣ Δ. ΚΕΤΑΝΗΣ, *Η Νέα Ζίχνη Σερρών και το Λαογραφικό της Μουσείο. Σύντομος οδηγός ιστορίας, τοπογραφίας και λαογραφίας*, Θεσσαλονίκη: Λαογραφικός και Φιλανθρωπικός Σύλλογος Γυναικών Νέας Ζίχνης, 2014, ISBN: 978-960-93-6421-8.

Και η παρούσα έκδοση είναι επίσης προϊόν συλλογικής προσπάθειας. Την έκδοση του βιβλίου την ανέλαβε ο Λαογραφικός και Φιλανθρωπικός Σύλλογος Γυναικών Νέας Ζίχνης, τη σύνταξη των κειμέ-

νων και την επιμέλεια της έκδοσης ανέλαβε αφιλοκερδώς ο κ. Κετάνης, ενώ τα έξοδα της εκτύπωσης κάλυψε ένας κάτοικος του εξωτερικού καταγόμενος από τη Ν. Ζίχνη. Όμως πίσω από τους συγκεκριμένους συντελεστές βρίσκεται μια ολόκληρη ομάδα ανθρώπων που ο καθένας με τον τρόπο του συνέβαλε στη συγκρότηση του βιβλίου. Αυτό μπορεί να το διαπιστώσει κανείς από τον μεγάλο αριθμό προσώπων στα οποία ο συγγραφέας απευθύνει ευχαριστίες για τις πληροφορίες και τη βοήθειά τους.

Σε αυτό βοήθησε και η σύγχρονη τεχνολογία, το διαδίκτυο και οι ομάδες δικτύωσης που αναπτύσσονται σε αυτό. Άλλωστε, είναι αναγνωρισμένο από τις κοινωνικές επιστήμες πως στην πολιτική και πολιτισμική συνθήκη της παγκοσμιοποίησης που ζούμε ο ρόλος των σύγχρονων ηλεκτρονικών μέσων είναι καθοριστικός στη δημιουργία διαδικτυακών χώρων επικοινωνίας και επαφής, όπου χάρη στην ανάμνηση παλαιές κοινότητες ενδυναμώνονται ή με την ενεργοποίηση της φαντασίας μετασχηματίζονται⁴.

Το βιβλίο ανήκει ειδολογικά στην κατηγορία της τοπικής Ιστορίας, ενός υποκλάδου της γενικής Ιστορίας. Η τοπική Ιστορία συγκριτικά με τη γενική Ιστορία έχει περιορισμένη γεωγραφική και κοινωνική κλίμακα (συνήθως αφορά ένα χωριό, μια ομάδα χωριών, μια μικρή ή μέσου μεγέθους πόλη) και αυτός είναι ένας από τους πολλούς λόγους που συχνά αυτή συνδέεται από το ευρύ κοινό με την Λαογραφία. Άλλωστε και οι ίδιοι οι συγγραφείς σχετικών βιβλίων χρησιμοποιούν συχνά και συνδυαστικά τους όρους Ιστορία και Λαογραφία στον τίτλο των μελετών τους. Η σύνδεση Ιστορίας και Λαογραφίας ενισχύεται και από τη συμπεριφορά που χαρακτηρίζει τις ίδιες τις επιστήμες. Ενωώ την συχνή κίνηση της μιας στα πεδία της άλλης. Κι αυτό δεν είναι κάτι κακό, ιδιαίτερα αν σκεφτούμε πως σήμερα η διεπιστημονική προσέγγιση είναι ζητούμενο στις σύγχρονες μελέτες. Στο αναφερόμενο βιβλίο αυτή η σύνδεση Ιστορίας και Λαογραφίας είναι εμφανής τόσο στον τίτλο του βιβλίου όσο και στο περιεχόμενό του.

Ο συγγραφέας του βιβλίου κ. Κώστας Δ. Κετάνης είναι αρχαιολόγος. Η εξοικείωσή του, λόγω των σπουδών του, με το ζήτημα της μεθόδολογίας για τη συγγραφή μιας επιστημονικής μελέτης συνετέλεσε ώστε το βιβλίο να πάρει μια συγκροτημένη μορφή και να έχει μια λογική συνέχεια και συνεκτικότητα ως προς τα μέρη του. Όμως πέρα από την επιστημονική κατάρτιση του συγγραφέα, η βιωματική σύνδεσή του με τον τόπο, ο ίδιος κατάγεται από την Νέα Ζίχνη, όπως και η μακρόχρονη ενασχόλησή του με την τοπική ιστορία της περιοχής είναι δύο άλλοι ση-

4. Arjun Appadurai, *Νεωτερικότητα χωρίς σύνορα. Πολιτισμικές διαστάσεις της παγκοσμιοποίησης*, μτφρ. Κώστας Αθανασίου, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 2014.

μαντικοί παράγοντες που συνέβαλαν εξίσου στο άρτιο αποτέλεσμα του συγκεκριμένου έργου, τόσο από άποψη μεθοδολογίας όσο και από την άποψη του περιεχομένου.

Η μελέτη ξεκινά με αναφορά στη γεωγραφική θέση της Νέας Ζίχνης, καθώς επίσης τα διοικητικά της χαρακτηριστικά και την επικοινωνία που αυτή έχει με την ευρύτερη γύρω περιοχή. Στο ίδιο κεφάλαιο δίνονται στοιχεία για την οικονομία της περιοχής από την οθωμανική κυριαρχία μέχρι σήμερα, δείχνοντας έτσι την πρωταρχικότητα του τομέα της οικονομίας στην ιστορική και πολιτισμική εξέλιξη μιας περιοχής. Παρουσιάζεται ιδιαίτερα ο σημαντικός ρόλος του καπνού στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, τόσο στον πρωτογενή τομέα παραγωγής (καπνοκαλλιέργεια) όσο και στον δευτερογενή τομέα (εμπορική επεξεργασία του καπνού στα καπνομάγαζα). Η ύπαρξη καπνομάγαζων, αλευρόμυλου αλλά και διαφόρων βιοτεχνιών σε συνδυασμό με την λειτουργία στην κοινότητα ενός συνόλου υπηρεσιών που ανήκουν στον τριτογενή τομέα δείχνουν μια πρόωπη αστική ανάπτυξη στην περιοχή ήδη από τις αρχές του 20ού αι., κάτι που έχουμε σημειώσει ότι συμβαίνει και αλλού⁵.

Το δεύτερο κεφάλαιο ασχολείται με την οικιστική οργάνωση, χωροταξία και αρχιτεκτονική της Νέας Ζίχνης. Παρουσιάζονται τα οικιστικά γνωρίσματα της περιοχής με την αγορά και τους συνοικισμούς της, ενώ γίνεται ξεχωριστή αναφορά στον τρόπο υδροδότησης της περιοχής, το περίφημο σύστημα Qanat, με καταγωγή από την οθωμανική περίοδο. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στην αρχιτεκτονική των κτηρίων της (αγροτικών, αστικών σπιτιών και δημοσίων κτηρίων), τα υλικά δόμησής τους, τα μορφολογικά και τεχνικά χαρακτηριστικά τους.

Το επόμενο κεφάλαιο είναι επίσης ενδιαφέρον και αναφέρεται στην ιστορική εξέλιξη του οικισμού και τη δημογραφία της περιοχής. Η κεντρική θέση της Νέας Ζίχνης στον οδικό άξονα Σερρών-Δράμας-Καβάλας, συνέβαλε ώστε η περιοχή να αποτελέσει «κέντρο της οικονομικής, κοινωνικής και θρησκευτικής ζωής του ανατολικού τμήματος του νομού Σερρών». Αυτό συνέτεινε ώστε να συγκεντρώσει πληθυσμούς από διάφορα μέρη (Ηπειρώτες, Θεσσαλούς, Δυτικομακεδόνες, Βλάχους, σλαβόφωνους χριστιανούς), οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στην περιοχή, δίνοντας ένα πολυπολιτισμικό τόνο στον οικισμό, ενώ αντίστοιχα στα νεότερα χρόνια εγκαταστάθηκαν στην περιοχή δημόσιοι υπάλληλοι από την κεντρική και νότια Ελλάδα. Ενδιαφέρον θα είχε στο πλαίσιο της

5. Γιώργος Βοζίκας, «Οικονομία, σχέσεις παραγωγής και ιστορική εξέλιξη στα Δαρνακοχώρια», στο Π. Κ. Σαμσάρης και Γ. Α. Πάσχος (επιμ.), *Οι Σέρρες και η περιοχή τους 100 χρόνια από την απελευθέρωση (1913-2013)*, Γ Διεθνές επιστημονικό συνέδριο (Σέρρες, 17-19 Οκτωβρίου 2013), Σέρρες: Δήμος Σερρών, 2016, σ. 13-46.

μελέτης η αναζήτηση της κοινωνικής οργάνωσης των κατοίκων και των σχέσεων μεταξύ τους.

Τη μελέτη απασχολεί σε ιδιαίτερο κεφάλαιο και η ιστορία της τοπικής εκκλησίας. Παρουσιάζονται η μητρόπολη Ζιχνών, οι εκκλησίες της με τα παρεκκλήσια και τα αγιάσματά τους, τα κατηχητικά σχολεία όπως επίσης και οι ιερές μονές της τόσο της παλαιάς όσο και της Νέας Ζίχνης.

Το υψηλό επίπεδο της εκπαίδευσης στην περιοχή των Σερρών είναι γνωστό. Στο πέμπτο κεφάλαιο μας δίνεται τη δυνατότητα να δούμε το σχετικό ζήτημα εξειδικευμένα στην περιοχή της Νέας Ζίχνης. Παρουσιάζεται η εκπαίδευση τόσο στην οθωμανική περίοδο όσο και μετά το 1913. Εδώ συμπεριλαμβάνεται η λειτουργία της Αγροτικής Μεταβατικής Οικοκυρικής Σχολής καθώς και η Φιλαρμονική.

Η ιστόρηση της Νέας Ζίχνης ολοκληρώνεται με την αναφορά στη διασκέδαση και ψυχαγωγία. Είναι το κατεξοχήν κεφάλαιο αναφοράς στο λαϊκό πολιτισμό της περιοχής. Παρουσιάζονται εκτενώς τα θρησκευτικά πανηγύρια με τις επιμέρους διαστάσεις τους, τις θρησκευτικές λιτανείες, τους χορούς και τους αγώνες πάλης. Από ό,τι φαίνεται η οικονομική ανάπτυξη της περιοχής επηρέασε όχι μόνο την καθημερινή ζωή των κατοίκων αλλά και τη διασκέδασή τους. Πριν ακόμη από τον β' παγκόσμιο πόλεμο οργανώνονται στη Νέα Ζίχνη χοροεσπερίδες, ενώ την ίδια περίοδο φιλοξενούνται στην περιοχή θεατρικές παραστάσεις. Μεταπολεμικά κάνουν την εμφάνισή τους κέντρα διασκέδασης (ταβέρνες, ουζερί), μαγειρεία, αλλά και νεωτερικές μορφές διασκέδασης, όπως είναι ο κινηματογράφος.

Το έβδομο κεφάλαιο αναφέρεται εξολοκλήρου στην ιστορία του παλαιού οικισμού της Παλαιάς Ζίχνης ή Ζίχνας των βυζαντινών χρόνων μέχρι σήμερα, με ιδιαίτερη αναφορά στους τουρκόφωνους χριστιανούς της Ζίχνας (οι γνωστοί ως Γκαγκαούζοι).

Το όγδοο κεφάλαιο παρουσιάζει το ιστορικό της ίδρυσης του λαογραφικού μουσείου, οι συλλογές του οποίου συγκροτήθηκαν «χάρη στις άοκνες προσπάθειες των μελών του Λαογραφικού και Φιλανθρωπικού Συλλόγου Γυναικών Νέας Ζίχνης» και περιγράφει τη διάταξη των εκθεμάτων μέσα σε αυτό κατά θεματικές ενότητες. Στο τελευταίο κεφάλαιο έχουν θέση το ιστορικό της ίδρυσης του Λαογραφικού και Φιλανθρωπικού Συλλόγου Νέας Ζίχνης και οι σημαντικότερες φιλανθρωπικές και πολιτιστικές-επιμορφωτικές δράσεις του.

Ακολουθεί Επίμετρο όπου παρουσιάζονται σε συνοπτική μορφή και με τη μορφή χρονολογίου τα πιο σημαντικά ιστορικά και πολιτικά γεγονότα της Παλαιάς και Νέας Ζίχνης. Το βιβλίο υποστηρίζεται από συγκεντρωμένη πλούσια Βιβλιογραφία, πολύτιμο βοήθημα για τους ιστορικούς και για όλους όσοι ενδιαφέρονται να εντρυφήσουν περισσό-

τερο στην τοπική ιστορία και το λαϊκό πολιτισμό της περιοχής, ενώ στο τέλος επισυνάπτεται Παράρτημα με χάρτες που βοηθούν τον αναγνώστη να κατανοήσει καλύτερα την περιοχή, καθώς και σύγχρονες έγχρωμες φωτογραφίες από τη σύγχρονη ιστορία της περιοχής.

Το βιβλίο είναι ένας συνδυασμός βιωματικής γνώσης με αρχειακή, βιβλιογραφική και επιτόπια έρευνα. Απευθύνεται σε ένα ευρύ κοινό με σκοπό να το πληροφορήσει σε βασικά ζητήματα της ιστορίας, τοπογραφίας και λαογραφίας της Νέας Ζίχνης. Δίνει μια σφαιρική εικόνα της κοινότητας, χωρίς να υπεισέρχεται σε θεματικές προεκτάσεις και εξειδικευμένες λεπτομέρειες. Για το λόγο αυτό το ύφος του, χωρίς να παραλείπει την επιστημονική τεκμηρίωση, όπου αυτή κρίνεται αναγκαία, είναι απλό, κατανοητό και η ανάγνωσή του θα ευχαριστήσει κάθε αναγνώστη.

Σε μια εποχή που όλο και περισσότερο απομακρυνόμαστε πολιτισμικά από τον παραδοσιακό πολιτισμό η παρούσα έκδοση δείχνει την χρησιμότητα αυτών των μελετών στην κατεύθυνση της επικοινωνίας με τα περασμένα και φέρνει στην επιφάνεια για άλλη μια φορά την υπάρχουσα ανάγκη και για άλλες παρόμοιες εκδόσεις που με απλό τρόπο, χωρίς αυτό να αποβαίνει εις βάρος της επιστήμης, θα αναφέρονται συνολικά στην ιστορία και το λαϊκό πολιτισμό των διαφόρων κοινοτήτων του νομού Σερρών.

*Γιώργος Βοζίκας
Δρ Ερευνητής - Κέντρο Ερεύνης
της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών*